

Tante Tandpine

Hvorfra vi har historien?

Vil du vide det?

Vi har den fra fjerdingen, den med de gamle papirer i. Mangen god og sjælden bog er gået i spækhøkeren og urtekrammeren, ikke som læsning, men som nødvendighedsartikel. De må have papir til kræmmerhus for stivelse og kaffebønner, papir om spegesild, smør og ost. Skrevne sager er også brugelige.

Tit går i bønne, hvad der ikke skulle gå i bønne.

Jeg kender en urtekræmmerdreng, søn af en spækhøker; han er gået til vejrs fra kælderen til stuebutikken; et menneske med stor læsning, kræmmerhus-læsning, både den trykte og den skrevne. Han har en interessant samling, og i den flere vigtige aktstykker fra en og anden alt for beskæftiget tankespredt embedsmands papirkurv; et og andet fortroligt brev fra veninde til veninde: skandalemeddelelser, som ikke måtte gå videre, ikke omtales af noget menneske. Han er en levende redningsanstalt for en ikke ringe del af litteraturen og har i den et stort område, han har forældrenes og principalens bod og har der reddet mangen bog eller blade af en bog, der nok kunne fortjene at læses to gange.

Han har vist mig sin samling trykte og skrevne sager fra botten, rigest fra spækhøkerens. Der lå et par blade af en større skrivebog; den særdeles smukke og tydelige håndskrift tildrog sig straks min opmærksomhed.

"Det har studenten skrevet!" sagde han, "studenten, som boede her lige ovenfor og døde for en måned siden. Han har lidt svært af tandpine, ser man. Det er ganske morsomt at læse! Her er kun lidt endnu af det skrevne, det var en hel bog og lidt til; mine forældre gav et halvt pund grøn sæbe for det til studentens værtinde. Her er, hvad jeg fik holdt tilbage."

Jeg lånte det, jeg læste det og nu meddeler jeg det.

Overskriften var:

TANTE TANDPINE

I

Tante gav mig sliksødt, da jeg var lille. Mine tænder holdt det ud, blev ikke fordærvede; nu er jeg blevet ældre, blevet student; hun forkæler mig endnu med sødt, siger at jeg er digter.

Jeg har i mig noget af poeten, men ikke nok. Tit når jeg går i byens gader synes det mig, som går jeg i et stort bibliotek; husene er bogreoler, hver etage en hylde med bøger. Der står en hverdagshistorie, der en god gammel komedie, videnskabelige værker i alle fag, her smudslitteratur og god læsning. Jeg kan fantasere og filosofere over alt det bogværk.

Der er noget i mig af poeten, men ikke nok. Mange mennesker har vist lige så meget i sig deraf som jeg, og bærer dog ikke skilt eller halsbånd med navnet Poet.

Der er givet dem og mig en Guds gave, en velsignelse, stor nok for én selv, men alt for lille til at stykkes ud igen til andre. Den kommer som en solstråle, fylder sjæl og tanke; den kommer som en blomsterduft, som en melodi man kender og husker dog ikke hvorfra.

Forleden aften, jeg sad i min stue, trængte til læsning, havde ingen bog, intet blad, faldt i det samme et blad, friskt og grønt, fra lindetræet. Luftningen bar det ind af vinduet til mig.

Jeg betragtede de mange forgrenede årer; et lille kryb bevægede sig hen over disse, som ville det gøre et grundigt studium af bladet. Da måtte jeg tænke på menneskevisdom; vi kravler også om på bladet, kender kun det, og så holder vi straks foredrag over det hele store træ, roden, stammen og kronen; det store træ: Gud, verden og udødelighed, og kender af det hele, kun et lille blad!

Som jeg sad der, fik jeg besøg af tante Mille.

Jeg viste hende bladet med krybet, sagde hende mine tanker derved, og hendes øjne lyste.

"Du er digter!" sagde hun, "måske den største vi har! skulle jeg opleve det, så går jeg gerne i min grav. Du har altid, lige fra brygger Rasmussens begravelse, forbavset mig ved din mægtige fantasi!"

Det sagde tante Mille og kyssede mig.

Hvem var tante Mille og hvem var brygger Rasmussen?

II

Moders tante blev af os børn kaldt Tante, vi havde intet andet navn til hende.

Hun gav os syltetøj og sukker, uagtet det var en stor fortræd for vore tænder, men hun var svag lige over for de søde børn, sagde hun. Det var jo grusomt af nægte dem den smule sødt, som de holdt så meget af.

Og derfor holdt vi så meget af Tante.
Hun var gammel frøken, så langt jeg kan huske tilbage, altid gammel! Hun stod stille i alderen.
I tidligere år led hun meget af tandpine og talte altid derom, og så var det, hendes ven, brygger Rasmussen, var vittig og kaldte hende Tante Tandpine.
Han bryggede ikke i de sidste år, levede af sine rentepenge, kom tit til Tante og var ældre end hun. Han havde slet ingen tænder, kun nogle sorte stumper.
Som lille havde han spist for meget sukker, sagde han til os børn, og så kom man til at se således ud.
Tante havde vist aldrig i sin barndom spist sukker; hun havde de dejligste hvide tænder.
Hun sparede også på dem, sov ikke med dem om natten! sagde brygger Rasmussen.
Det var nu at være ond, vidste vi børn, men Tante sagde, han mente ikke noget med det.
En formiddag ved frokosten, fortalte hun en fæl drøm, hun havde om natten: at én af hendes tænder var faldet ud.
"Det betyder," sagde hun, "at jeg mister en sand ven eller veninde!"
"Var det en falsk tand!" sagde bryggeren og smålo, "så kan det kun betyde at De mister en falsk ven!"
"De er en uhøflig gammel herre!" sagde Tante vred, som jeg aldrig har set hende før eller siden.
Senere sagde hun, at det kun var dril af hendes gamle ven; han var det ædlest menneske på jorden, og når han engang døde, blev han til en lille Guds engel i himlen!
Jeg tænkte meget over den forvandling og om jeg ville være i stand til at kende ham i den nye skikkelse.
Da Tante var ung og han også ung, friede han til hende. Hun betænkte sig for længe, blev siddende, blev alt for længe siddende, blev altid gammel frøken, men altid trofast veninde.
Og så døde brygger Rasmussen.
Han blev kørt til graven i den dyreste ligvogn og havde stort følge, folk med ordener og i uniform.
Tante stod sørgeklædt ved vinduet med alle os børn, på den lille broder nær, som storken havde bragt for en uge siden.
Nu var ligvognen og følget forbi, gaden tom, Tante ville gå, men det ville jeg ikke, jeg ventede på englen, brygger Rasmussen; han var jo nu blevet et lille vinget Guds barn, og måtte vise sig.
"Tante!" sagde jeg. "Tror du ikke, at han kommer nu! eller at når storken igen bringer os en lille broder, han da bringer os englen Rasmussen."

Tante blev aldeles overvældet af min fantasi, og sagde: "Det barn bliver en stor digter!" og det gentog hun i hele min skolegang, ja efter min konfirmation og nu ind i studenterårene.

Hun var og er mig den mest deltagende veninde, både i digterpine og i tandpine. Jeg har jo anfald af begge to.

"Skriv bare alle dine tanker ned," sagde hun, "og put dem i bordskuffen; det gjorde Jean Paul; han blev en stor digter, som jeg rigtignok ikke holder af, han spænder ikke! Du må spænde! og du vil spænde!"

Natten efter den tale lå jeg i længsel og vånede, i trang og lyst til at blive den store digter, Tante så og fornemmede i mig; jeg lå i digterpine! men der er en værre pine: Tandpine; den masede og kvasede mig; jeg blev en krypende orm, med krydderpose og spansk flue:

"Det kender jeg!" sagde Tante.

Der var et sorgens smil om hendes mund; hendes tænder skinnede så hvide.

*

Men jeg må begynde et nyt afsnit i min og Tantes historie.

III

Jeg var flyttet ind i en ny huslejlighed og havde boet der en måned. Herom talte jeg med Tante.

"Jeg bor hos en stille familie; den tænker ikke på mig, selv om jeg ringer tre gange. Forresten er det et sandt spektakelhus med lyd og larm af vejr og vind og mennesker. Jeg bor lige over porten; hver vogn, som kører ud eller ind, får skilderierne på væggen til at bevæge sig. Porten smælder og rusker i huset, som var det en jordrystelse. Ligger jeg i sengen, går stødene gennem alle mine lemmer; men det skal være nervestyrkende. Blæser det, og blæse gør det altid her til lands, så dingler de lange vindueskramper udenfor frem og tilbage og slår mod muren. Naboens portklokke til gården ringer ved hvert vindstød.

Vore husbeboere kommer klatvis hjem, sildigt på aftnen, helt ud på natten; den logerende, lige over mig, som om dagen giver timer i basunblæsen, kommer senest hjem og lægger sig ikke, før han først har gået en lille midnatstur, med tunge trin og jernbeslåede støvler.

Dobbelte vinduer er der ikke, men der er en knækket rude, den har værtinden klistret papir over, vinden blæser alligevel ind gennem sprækken og frembringer en lyd som af en summende bremse. Det er sovemusik. Falder jeg så endelig i søvn, da bliver jeg snart vækket af hanegal. ? Hane og høne melder fra hønseaflykket

hos kældermanden, at det vil snart blive morgen. De små nordbagger, de har ikke stald, de er tøjret i sandhullet under trappen, sparker mod døren og panelet for at røre sig.

Dagen dæmrer; portneren, som med familie sover på kvisten, buldrer ned ad trappen; træøflerne klapper, porten smælder, huset ryster, og er det overstået, begynder den logerende oven over at øve sig i gymnastik, løfter i hver hånd en tung jernkugle, som han ikke kan holde på; den falder og falder igen, medens på samme tid husets ungdom, som skal i skole, kommer styrtende skrigende. Jeg går til vinduet, åbner det for at få frisk luft, og det er vederkvægende, når jeg kan få den, og ikke jomfruen i baghuset vasker handsker i pletvand, det er hendes levebrød. Forresten er det et rart hus og jeg bor hos en stille familie."

Det var det referat, jeg gav Tante om min huslejlighed; jeg gav det livligere, det mundtlige foredrag har friskere ordlyd end det skrevne.

"Du er digter!" råbte Tante. "Skriv bare din tale op, så er du lige så god som Dickens! ja mig interesserer du nu meget mere! Du maler, når du taler! Du beskriver dit hus, så man ser det! Det gyser i én! ? Digt videre! Læg noget levende ind i det, mennesker, yndige mennesker, helst ulykkelige!"

Huset skrev jeg virkeligt ned, som det står med lyd og lyder, men kun med mig selv, uden handling. Den kom senere!

IV

Der var ved vintertid, ud på aftenen, efter komedietid, et frygteligt vejr, snestorm, så at man næsten ikke kunne trænge sig frem.

Tante var i teatret og jeg var der for at følge hende hjem, men man havde besvær med at gå selv, end sige følge andre. Hyrevognene var alle taget i beslag; Tante boede langt ude i byen, min bolig var derimod tæt ved teatret, havde det ikke været tilfældet, måtte vi have stået i skilderhus indtil videre.

Vi stavrede frem i den dybe sne, omsust af de hvirvlende snefnug. Jeg løftede hende, jeg holdt hende, jeg stødte hende frem. Kun to gange faldt vi, men vi faldt blødt.

Vi nåede min port, hvor vi rystede os; også på trappen rystede vi os og havde dog endnu sne nok til at fylde gulvet med inde i forstuen.

Vi fik af os overtøj og nedertøj, og alt hvad tøj der kunne kastes. Værtinden lånte Tante tørre strømper og en morgenkappe; det var nødvendigt, sagde værtinden og tilføjede, som sandt var, at Tante umuligt kunne

komme hjem denne nat, bad hende tage til takke med hendes dagligstue; der ville hun rede seng på sofaen foran den altid aflåsedede dør ind til mig.

Og det skete.

Ilden brændte i min kakkellovn, temaskinen kom på bordet, der blev hyggeligt i den lille stue, om ikke så hyggeligt som hos Tante, hvor der ved vintertid er tykke gardiner for døren, tykke gardiner for vinduerne, dobbelte gulvtæpper med tre lag tykt papir under; man sidder der som i en veltilproppet flaske med varm luft; dog som sagt, der blev også hyggeligt hjemme hos mig; vinden susede udenfor.

Tante talte og fortalte; ungdomstid kom igen, bryggeren kom igen, gamle minder.

Hun kunne huske, jeg fik den første tand og familiegæden herover.

Den første tand! uskyldstand, skinnende som en lille hvid mælkedråbe, mælketanden.

Der kom én, der kom flere, et helt geled, side om side, oven og ned, de dejligste barnetænder, og dog kun fortropperne, ikke de rigtige, som skulle vare ved for hele livet.

Også de kom og visdomstænderne med, fløjtmænd i rækken, født under pine og stor besvær.

De går igen, hver en eneste! de går før tjenestetiden er omme, selv den sidste tand går, og det er ingen festdag, det er en vemodsdag.

Så er man gammel, selv om humøret er ungt.

Slig tanke og tale er ikke fornøjelig og dog kom vi til at tale om alt dette, vi kom tilbage i barndomsårene, talte og talte, klokken blev tolv før Tante gik til ro i stuen tæt ved.

"God nat, mit søde barn!" råbte hun, "nu sover jeg, som om jeg lå i min egen dragkiste!"

Og hun var til ro; men ro blev der ikke hverken i huset eller udenfor. Stormen ruskede i vinduerne, slog med de lange, dinglende jernkramper, ringede med naboens dørklokke i baggården. Den logerende ovenpå var kommet hjem. Han gik endnu en lille nattetur op og ned; smed støvlerne, gik så til sengs og til hvile, men han snorker så man med gode øren kan høre det gennem loftet.

Jeg fandt ikke hvile, jeg kom ikke til ro; vejret lagde sig heller ikke til ro; det var umanerligt livligt. Blæsten susede og sang på sin måde, mine tænder begyndte også at blive livlige, de susede og sang på deres måde. De slog an til stor tandpine.

Det trak fra vinduet. Månen skinnede ind på gulvet. Lysningen kom og gik, som skyerne kom og gik i

stormvejret. Der var en uro i skygge og lys, men til sidst så skyggen på gulvet ud som noget; jeg så på dette bevægelige og fornemmede en isnende kold blæst.

På gulvet sad en skikkelse, tynd og lang, som når et barn tegner med griffel på tavlen noget, der skal ligne et menneske; en eneste tynd streg er legemet; en streg og én til er armene; benene er også hver kun en streg, hovedet en mangelkant.

Snart blev skikkelsen tydeligere, den fik et slags kjoletøj, meget tyndt, meget fint, men det viste, at den hørte til hunkønnet.

Jeg hørte en summen. Var det hende eller vinden, der surrede som bremse i rudesprækken.

Nej, det var hendes selv, fru Tandpine! hendes forfærdelighed Satania infernalis, Gud fri og bevare os fra hendes besøg.

"Her er godt at være!" summede hun; "her er godt kvarter! sumpet grund, mosegrund. Her har myggene summet med gift i brodden, nu har jeg brodden. Den må hvæsses på mennesketænder. De skinner så hvide på ham her i sengen. De har trodset sødt og surt, hedt og koldt, nøddeskal og blommesten! men jeg skal rokke dem, blokke dem, gøde roden med trækvind, give dem fodkoldt!"

Det var en forfærdelig tale, en forfærdelig gæst.

"Nå, så du er digter!" sagde hun, "ja jeg skal digte dig op i alle pinens versemål! jeg skal give dig jern og stål i kroppen, få tråd i alle dine nervetråde!"

Det var som gik der en gloende syl ind i kindbenet; jeg vred og vendte mig.

"Et udmærket tandværk!" sagde hun, "et orgel at spille på. Mundharpekoncert, storartet, med pauker og trompeter, fløjte piccolo, basun i visdomstanden. Stor poet, stor musik!"

Jo hun spillede op og forfærdelig så hun ud, selv om man ikke så mere af hende end hånden, den skyggegrå, iskolde hånd, med de lange syletynde fingre; hver af dem var et pinselsredskab: Tommeltot og Slikkepot havde knibtang og skrue, Langemand endte i en spids syl, Guldbrand var vridbor og Lillefinger sprøjte med myggegift.

"Jeg skal lære dig versemål!" sagde hun. "Stor digter skal have stor tandpine, lille digter lille tandpine!"

"Oh lad mig være lille!" bad jeg. "Lad mig slet ikke være! og jeg er ikke poet, jeg har kun anfald af at digte, anfald, som af tandpine! far hen! far hen!"

"Erkender du da, at jeg er mægtigere end poesien, filosofien, matematikken og hele musikken!" sagde

hun. "Mægtigere end alle disse afmalede og i marmor hugne fornemmelser! jeg er ældre end dem alle sammen. Jeg blev født tæt ved Paradisets have, udenfor, hvor vinden blæste og de våde paddehatte groede. Jeg fik Eva til at klæde sig på i det kolde vejr, og Adam med. Du kan tro, der var kraft i den første tandpine!"

"Jeg tror alt!" sagde jeg. "Far hen! far hen!"

"Ja, vil du opgive at være digter, aldrig sætte vers på papir, tavle eller noget slags skrivemateriale, så skal jeg slippe dig, men jeg kommer igen, digter du!"

"Jeg sværger!" sagde jeg. "Lad mig bare aldrig se eller fornemme dig mere!"

"Se mig skal du, men i en fyldigere, en dig kærere skikkelse, end jeg er det nu! Du skal se mig som Tante Mille; og jeg vil sige: Digt, min søde dreng! Du er en stor digter, den største måske vi har! men tror du mig, og begynder at digte, så sætter jeg dine vers i musik, spiller dem på din mundharpe! Du søde barn! - Husk på mig, når du ser tante Mille!"

Så forsvandt hun.

Jeg fik til afsked ligesom et gloende sylestik op i kæbebenet; men det dulmede snart, jeg ligesom gled på det bløde vand, så de hvide åkander med de grønne brede blade bøje sig, sænke sig ned under mig, visne, løse sig op, og jeg sank med dem, løsnedes i fred og hvile.

"Dø, smelte hen som sneen!" sang og klang det i vandet, "dunste hen i skyen, fare hen som skyen!"

Ned til mig gennem vandet skinnede store, lysende navne, indskrifter på vajende sejrspaner, udødelighedspatentet - skrevet på døgnfluens vinge.

Søvnen var dyb, søvn uden drømme. Jeg hørte ikke den susende vind, den smældende port, naboens ringende portklokke, eller den logerendes svære gymnastik.

Lyksalighed!

Da kom der et stormkast, så at den aflåsedes dør ind til Tante sprang op. Tante sprang op, kom i skoene, kom i klæderne, kom ind til mig.

Jeg sov som en Guds engel, sagde hun, og nænnede ikke at vække mig.

Jeg vågnede af mig selv, slog øjnene op, havde rent glemt, at Tante var her i huset, men snart huskede jeg det, huskede mit tandpinesyn. Drøm og virkelighed gik over i hinanden.

"Du har vel ikke skrevet noget i aftes, efter at vi sagde hinanden godnat?" spurgte hun. "Gid at du havde! Du er min digter, og det bliver du!"

Jeg syntes at hun smilede så lumskelig. Jeg vidste ikke om det var den skikkelige tante Mille, som elskede mig, eller den forfærdelige, jeg i nat havde givet løfte.

"Har du digtet, søde barn!"

"Nej, nej!" råbte jeg. "Du er jo tante Mille."

"Hvem anden!" sagde hun. Og det var tante Mille.

Hun kyssede mig, kom i drosche og kørte hjem.

Jeg nedskrev, hvad her står skrevet. Det er ikke på vers og det skal aldrig blive trykt.

*

Ja her holdt manuskriptet op.

Min unge ven, den vordende urtekræmmersvend, kunne ikke opdrive det manglende, det var gået ud i verden, som papir om spegesild, smør og grøn sæbe; det havde opfyldt sin bestemmelse.

Bryggeren er død, Tante er død, studenten er død, ham fra hvem tankegnisterne gik i bøtten.

Alt går i bøtten.

Det er enden på historien, - historien om Tante Tandpine.

* * *